

Budućnost je u digitalnoj transformaciji, minus tamna strana...

Odgovor nije u poricanju, već u pametno osmišljenim politikama kojima se ostvaruju najveće moguće koristi od digitalne transformacije, dok se na najmanju moguću mjeru svode neizbježne poteškoće, upravo onako kako je John Brunner rekao „Trebalo bi biti automatizirano, ali ipak pritisnite ovo dugme“.

Autorica Majlinda Bregu, generalna sekretarka Vijeća za regionalnu saradnju

Kuda to idemo? Pri tom ne mislim da neki roman naučne fantastike koji bi neko pomislio da čitam da iskušam poremećaj manjka pažnje nakon mjeseci hiperpovezanosti. Čak (više) ni ne plačem nad brojem sastanaka koju su iz konferencijskih ili sala za sastanke pomjereni u mali kutak mog doma ili nad diskusijama koje se umjesto u kancelariji vode putem aplikacija kao što su Zoom, WebEx ili u grupama na WhatsAppu. Više nisam ni šokirana kada čujem da se preko aplikacije *face-time* održava neka žalost ili neka rođendanska zabava putem digitalne platforme.

Ne. Moram reći da nam je u ovim nezapamćenim vremenima tehnologija omogućila da radimo, obrazujemo se i proživljavamo emocije iako smo fizički razdvojeni. Pitam se, s obzirom na visoke uloge, kuda to idemo ako naša društva budu imala hrabrosti da usađena vjerovanja o tržištu, načinu rada, načinu života izazovu kroz digitalnu transformaciju?!

Balkanski barometar 2020: 68 odsto građana Zapadnog Balkana pandemiju virusa COVID-19 vidi kao prijetnju ya svoj posao ili posao članova svoje porodice

Izolacija je donijela veliki porast stope nezaposlenosti na Zapadnom Balkanu, između 5 i više od 30 odsto. Bez modernih tehnologija koje su omogućile rad od kuće i sačuvale radna mjesta, ovaj broj bi, međutim, bio još i veći. 68 odsto naših građana pandemiju virusa COVID-19 vidi kao prijetnju svom poslu ili poslu članova svoje porodice, a njih 35 odsto je nestrpljivo da se vrati na posao¹.

Znam da smo prigrlili ovaj digitalni svijet i da više ne možemo nazad. Do sada su uređaji koje imamo donosili i korist i zabavu. COVID-19 nam je pokazao da biti upoznat sa tehnološkim dostignućima i znati koristiti sve postojeće platforme nije izbor, već norma. Ali razmislite, čak i bez potrebe za usavršavanjem digitalnih vještina koju je pandemija donijela, da li biste, u ovom digitalnom dobu, mogli obavljati svoj sadašnji posao bez toga? Mislim da ne, a nakon ovoga će to biti još izraženije.

Balkanski barometar 2020: 80 odsto menadžera na Zapadnom Balkanu smatra digitalne vještine veoma važnim za poslovanje

Balkanski barometar za 2020. pokazuje da 80 odsto *menadžera* na Zapadnom Balkanu smatra digitalne vještine veoma važnim za poslovanje, a 55 odsto firmi u regionu obezbjeđuje neki oblik edukacije radi unaprjeđenja digitalnih vještina svojih radnika.

---

¹ Izvor: Balkanski barometar 2020

Evropska komisija procjenjuje da će u budućnosti za skoro 90 odsto radnih mjesta biti potrebno imati određene digitalne vještine. Srednja klasa se smanjuje u našem regionu. Nezaposlenost ili nedovoljna zaposlenost mladih i žena je poprimila razmjere epidemije u svim našim ekonomijama.

U svijetu je 2000. godine bio samo 361 milion korisnika interneta. Zvuči veoma zastarjelo, zar ne, jer danas taj broj predstavlja jedva dvije trećine korisnika Facebooka². Dakle prije 20 godina, prvih 10 zemalja činile su veliku većinu na internetu, odnosno 73 odsto svih korisnika. Ni jedna od tih 10 zemalja nije bila iz našeg regiona. 2019. godine bilo je 4,5 milijardi³ korisnika interneta u cijelom svijetu. Čak je i naš region tokom protekle dvije decenije počeo sustizati ovaj trend. Naime, prema statističkim podacima za 2019. godinu Zapadni Balkan je imao približno 15 miliona korisnika interneta, kojeg samo oko 17 odsto građana u regionu kaže da ne koristi, i to većinom oni stariji od 65 godina⁴.

Zapadni Balkan se obično smatra regionom koji još uvijek ne ide u korak sa tehnologijom najrazvijenijih zemalja, ali nam je ova situacija pokazala koliko se brzo možemo prilagoditi. Sa širenjem društvenih medija, aplikacija za slanje i primanje poruka i poziva, 69 odsto građana Zapadnog Balkana koristi internet kao sredstvo komunikacije. Sigurno su vam poznati Viber, WhatsApp, Messenger. Nešto više od godinu dana nas dijeli od potpunog ukidanja troškova rominga u cijelom regionu, od Zapadnog Balkana bez rominga (inicijativa koja je započela u aprilu 2019. godine kada su Vijeće za regionalnu saradnju i Evropska unija omogućili dogovor svih šest ekonomija regiona), tako da će se ovaj trend rasta nastaviti.

Prodaja putem interneta čini značajan izvor prihoda prema 30 odsto rukovodilaca preduzeća sa Zapadnog Balkana⁵. Prosječna osoba dnevno provede više od tri sata koristeći pametni telefon⁶, a pretpostavljam da je to vrijeme bilo čak i duže tokom izolacije uzrokovane pandemijom. Proteklih nekoliko godina zabilježen je napredak, uz različit stepen uspješnosti u digitalnoj transformaciji širom regiona i u različitim oblastima, a imamo i ohrabrujuće prognoze zahvaljujući većim naporima koji se ulažu u svim ekonomijama. Zapadni Balkan, međutim, zaostaje za prosjekom Evropske unije u brojnim oblastima digitalizacije. Region treba početi provoditi složene reforme kako bi odgovorio na izazove brze tehnološke revolucije. Uzmimo za primjer elektronsku trgovinu. Elektronska trgovina omogućava potrošačima i firmama veće koristi i daje veći izbor prilikom kupovine i prodaje na internetu. Procjene za 2020. godinu pokazuju da je e-trgovina na Zapadnom Balkanu u porastu i da bi prihodi od nje mogli iznositi oko 850 miliona eura (izvorni podatak je 954 miliona američkih dolara) sa oko 6,6 miliona korisnika elektronske trgovine. Uprkos većoj ulozi elektronske trgovine za građane i firme u regionu kupovina putem interneta je i dalje umjerena. Broj kupaca na internetu na Zapadnom Balkanu kreće se između 3 i 32 odsto, što je manje od polovine prosjeka Evropske unije od 68 odsto⁷.

Tačno je da digitalna transformacija izlaže ekonomije Zapadnog Balkana stalnom pritisku da bude glavni prioritet za poslovni i ekonomski rast. Napredak tehnologije će imati indirektan

---

² Izvor: <https://royal.pingdom.com/incredible-growth-of-the-internet-since-2000/>

³ Izvor: <https://internetworldstats.com/stats.htm>

⁴ Izvor: Balkanski barometar 2020

⁵ Izvor: Balkanski barometar 2020

⁶ Izvor: @RescueTime

⁷ Izvor: Indeks digitalne ekonomije i društva (DESI) Zapadnog Balkana za 2019.

uticaj na širu industriju, te će unaprijediti i donijeti dodanu vrijednost rada, ali samo ako naučimo kako da tehnološku moć koristimo u ispravne svrhe.

Program digitalne transformacije Zapadnog Balkana za period 2021-2024. godina, koji finansira Evropska unija, nalazi se u fazi pripreme i činit će okosnicu društveno-ekonomskog oporavka Zapadnog Balkana, koji je duboko i pravovremeno povezan sa naporima koje Evropska unija ulaže u oporavak. Želimo stvoriti temelj za regionalni Jedinostveni digitalni prostor i Zapadni Balkan učiniti spremnim za digitalno doba, nadahnut ekonomijom i društvenim ciljevima zasnovanim na digitalnoj transformaciji. Pri tome mislim na unaprjeđenje digitalne infrastrukture i povezanosti, stvaranje pouzdanog regionalnog prostora i konkurentnog okruženja za inovativne firme, kao i rad na usavršavanju digitalnih vještina. Ljudi se povezuju na dubljem nivou nego mašine i oni su žila kucavica ove revolucije.

Mnogo je toga pred nama, ljudi, mjesta, usluge. Tu su i rizici koji također dolaze sa digitalizacijom. Početkom 1990-tih možda nismo znali za kibernetičke prijetnje ili se uopšte nismo plašili da će to uticati na nas. Ali sada? Možemo li sada da ne stepimo od svih pitanja privatnosti podataka, curenja informacija, povreda privatnosti, pa čak i ugroženih demokratija?!

Odgovor nije u poricanju, već u pametno osmišljenim politikama kojima se ostvaruju najveće moguće koristi od digitalne transformacije, dok se na najmanju moguću mjeru svode neizbježne poteškoće. Kao što je John Brunner rekao „Trebalo bi biti automatizirano, ali ipak pritisnite ovo dugme“.